

ФЕНЯК

Лариса Анатоліївна
Larisaf1@yandex.ru

асистент, кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, готельно-ресторанної справи та туризму, Вінницький національний аграрний університет

УДК 338.432:634(477.44)

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ САДІВНИЦТВА У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

CURRENT TRENDS OF GARDENING IN VINNITSA REGION

В статті наведено результати досліджень сучасного стану галузі садівництва Вінницької області, проаналізовано обсяги та динаміку посівних площ, валових зборів, урожайність продукції садівництва в регіоні. Визначено основні організаційно-економічні чинники подальшого розвитку галузі.

В статті приведені результати досліджень сучасного стану галузі садівництва Вінницької області, проаналізовані обсяги та динаміка посівних площ, валових зборів, урожайність продукції садівництва в регіоні. Визначено основні організаційно-економічні чинники подальшого розвитку галузі.

The results of research the current state of the gardening in Vinnytsia region are presented in the article, the volumes and dynamics of acreages, gross yield and crop capacity of gardening products in the region are analyzed. Basic organizational and economic factors of further development of the industry are determined.

Ключові слова: галузь садівництва, плоди та ягоди, плодоягідні насадження, плодоягідна продукція

Ключевые слова: отрасль садоводства, плоды и ягоды, плодоягодные насаждения, плодоягодная продукция

Keywords: gardening, fruits and berries, fruit and berry plantings, fruit and berry products

ВСТУП

У XIX столітті відомий український помолог Лев Платонович Симиренко писав: «Гарна садовина досі не є продуктом постійного споживання населенням і, окрім хіба що літа, вона доступна лише заможнішим класам» [1, 44]. Як бачимо, висновок не втратив своєї актуальності й сьогодні, оскільки вітчизняна галузь садівництва не повністю задовольняє потреби населення у споживанні плодово-ягідної продукції. Фактичне споживання плодів та ягід, в середньому по Україні, становить 44 кг на душу, хоча за даними Інституту харчування, раціональна норма споживання становить 92 кг на душу населення. За рахунок власного виробництва забезпечується лише 48% необхідної кількості плодів та ягід, що дозволяє практично безперешкодно заповнювати внутрішній ринок імпортною продукцією, яка не завжди є належної якості.

Вінницька область традиційно займає провідне місце серед регіонів України по виробництву продукції садівництва, її переробки та вирощування посадкового матеріалу. Сприятливі природні умови, наявність мережі великих плодпереробних підприємств, значна місткість внутрішнього ринку плодів, ягід і продуктів їх промислової переробки та наявний експортний потенціал виробництва цієї продукції є важливими передумовами невідомого поступу промислового садівництва у Вінницькій області [2].

Аспекти розвитку і функціонування галузі садівництва висвітлені в працях відомих вчених-економістів: В.В. Юрчишина, О.М. Шестопаля, О.Ю. Єрмакова, В.А. Рудьєва, В.І. Чорнодон та інших. Завдяки їхнім працям закладено основи реформування галузі в Україні. Водночас питання напрямів розвитку та шляхів підвищення ефективності галузі садівництва на регіональному рівні потребують подальшого вивчення.

МЕТА РОБОТИ

Метою даного дослідження є аналіз сучасного стану розвитку галузі садівництва Вінницької області, визначення основних напрямів подальшого зростання потенціалу промислового садівництва Вінницької області.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою написання статті є наукові праці зарубіжних та вітчизняних авторів, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, статистична інформація Державного комітету статистики та При проведенні дослідження використано методи аналізу і синтезу, теоретичного узагальнення, формалізації, моделювання тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Садівництво - одна з провідних галузей сільського господарства.

Плоди та ягоди - незамінний продукт харчування. Вони сприяють профілактиці захворювань, мають лікувальні властивості. Споживання плодів зменшує

потребу в інших продуктах, позитивно впливає на обмін речовин в організмі людини, сприяє підвищенню стійкості організму до захворювань, у тому числі до радіаційних уражень. Кілограм плодів і ягід містить у середньому 440 ккал (2120 кДж), що становить близько 15% повноцінної добової норми споживання.

Плоди і ягоди використовуються як в свіжому вигляді, так і в якості сировини для консервної, виноробної та інших галузей промисловості. Сучасні методи переробки і швидке заморожування дають можливість практично повністю зберегти поживну цінність продукції і продовжити період її споживання.

Сади мають велике значення як медоноси, відіграють значну естетичну роль, прикрашаючи міста і села, сприяють поліпшенню мікроклімату, очищенню атмосферного повітря.

В Україні садівництво виникло і розвивалося з давніх часів. Як свідчать стародавні зображення плодів та описи садів, на території теперішньої України плоди насадження вирощували ще в VII-IV ст. до нашої ери. У лісах росло багато диких видів плодів порід. Збереглися описи садів V ст. н.е. У IX ст. навколо Києва була зосереджена значна частина садів, які називалися «раями». [3, 342]

Садівництво Вінницької області має глибокі корені. Ще в XIX сторіччі подільське яблуко

користувалось попитом на всесвітньо відомій на той час виставці в Санкт-Петербурзі. Хоча галузь активно розвивалась і була створена потужна переробна промисловість, вона відійшла на другий план, оскільки регіон славився як «цукровий Донбас». Але наприкінці минулого та на початку нинішнього століття про область знову заговорили як про флагман садівництва, який виробляє найбільшу кількість плодоягідної продукції в країні.

Ґрунтово-кліматичні умови Вінницької області винятково сприятливі для вирощування плодів і ягідних культур помірного клімату, особливо це стосується яблук, слив та вишні [2]. Розвитку садівництва в області значною мірою сприяє наявність трудових ресурсів, кваліфікованих кадрів, давні традиції населення до плекання садів. Регіон традиційно займає провідне місце в Україні за рівнем спеціалізації і концентрації виробництва плодоягідної продукції.

За площею сільськогосподарських угідь Вінницька область посідає 6-те місце серед регіонів України, але займає 1-ше місце за площею плодоягідних насаджень у плодоносному віці, яка складає 23,8 тис. га станом на 1 січня 2015 року. Питома вага плодоягідних насаджень у структурі посівних площ у Вінницькій області складає 1,3%, що у 2,6 рази більше середнього показника по Україні, який становить лише 0,5% (табл. 1).

Таблиця 1

Показники виробництва та споживання плодів і ягід в Україні та Вінницькій області, 2014 р. [4]

Показники	Україна ¹	Вінницька область
Площа сільськогосподарських угідь, тис. га	41511,7	1831,3
Площа плодоягідних насаджень у плодоносному віці, тис. га	209,9	23,8
Питома вага плодоягідних насаджень у загальній площі сільськогосподарських угідь, %	0,5	1,3
Валовий збір плодів і ягід, тис. т	1999,1	242,1
Урожайність, ц/га	95,2	101,9
Виробництво плодів і ягід на одну особу, кг	46	150
Споживання плодів та ягід на одну особу, кг	52,3	54,0

¹без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

У 2014 році валовий збір плодів і ягід склав 242,1 тис. т, що є найбільшим показником по Україні. Також вищою за середню по країні є урожайність плодів та ягід – 101,9 ц/га. Вінницька область має значно кращі показники за обсягами виробництва та споживання плодів і ягід на одну особу.

Галузь садівництва Вінницької області постійно нарощує свій потенціал. Із року в рік зростають площі насаджень та обсяги виробництва плодово-ягідної продукції. У 2014 році валовий збір

плодоягідних культур склав 242,1 тис. тонн. За останні чотири роки обсяги виробництва нарощено на 30% (табл.2). Рівень урожайності плодоносних культур поступово зростає, що пов'язано, перш за все, із застосуванням новітніх технологій у виробництві плодів і ягід, із підвищенням рівня інтенсифікації галузі. Це пояснюється не тільки виключно сприятливими природно-кліматичними умовами, але й функціонуванням у регіоні великої мережі спеціалізованих садівничих підприємств.

Таблиця 2

Динаміка площ, урожайності і валових зборів плодів та ягід у Вінницькій області [5]

Роки	Площа плодоягідних насаджень, тис. га		Урожайність з 1 га насаджень, ц	Валовий збір, тис. ц
	всього	у тому числі у плодоносному віці		
1995	68,5	54,3	26,0	1417,3
2000	35,4	31,5	23,2	728,7
2005	24,2	21,9	84,4	1849,2
2010	24,9	21,7	87,1	1892,4
2012	26,1	22,7	109,7	2521,9
2013	26,8	23,1	119,2	2754,3
2014	26,8	23,8	101,9	2420,7

На сьогоднішній день в галузі садівництва працюють більш ніж 80 підприємств різних форм власності, Подільська дослідна станція садівництва інституту садівництва національної академії аграрних наук України, Чернятинський коледж Вінницького національного аграрного університету, Іллінецький державний аграрний коледж, помологічно-ампелографічна інспекція, лабораторія аналізу ґрунту та рослин.

Серед кращих підприємств області можна виділити СВАТ «Дружба», с. Шура-Копіївська Тульчинського району, СТОВ «Поділля» та ТОВ «Обрій», с. Строїнці, ТОВ «Агро-Еталон», смт Тиврів Тиврівського району, ТОВ «Міжлісся», с. Міжлісся, ТОВ «Комарівці», с. Комарівці та СФГ «Перлина

Поділля», с. Попівці Барського району, ПП «Дари садів», с. Бронниця Могилів-Подільського району, ФГ «Він-Сад», с. Коростівці Жмеринського району.

Області вдалося зберегти координуючу структуру, яка є організаційним штабом для садівників. Це є корпорація «Вінницясадвинпром», господарства якої виробляють щонайменше чверть яблук від валового їх збору в організованому секторі економіки держави. У господарствах, що входять до корпорації є майже 4 тис. га молодих інтенсивних садів, що становить 30% від загальної їх площі.

В області, станом на 1 січня 2015 р., нараховується 26,8 тис. га плодово-ягідних насаджень в т.ч. 23,8 тис. га в плодоносному віці (рис. 1).

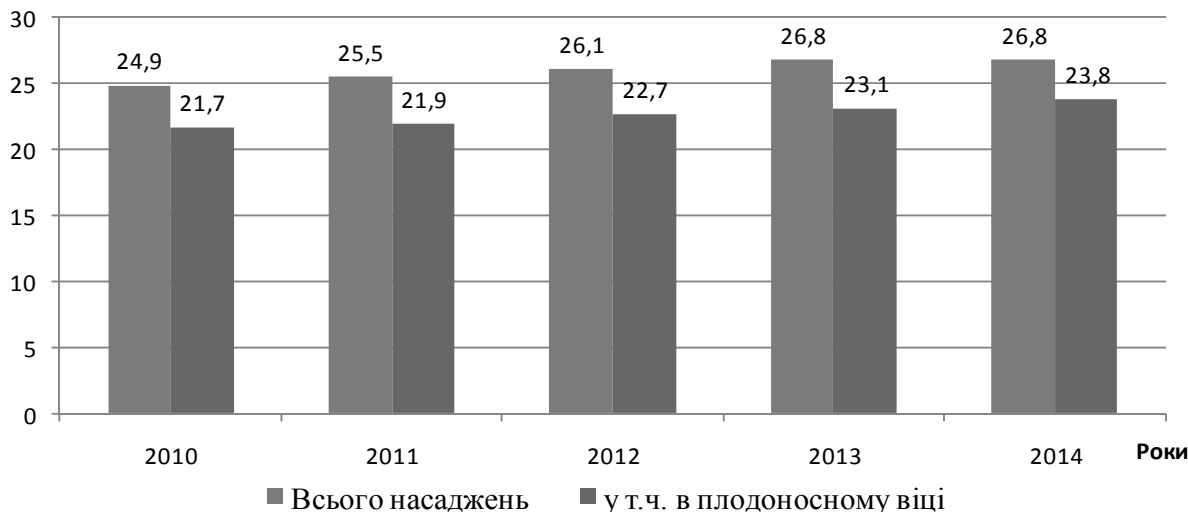

Рис. 1. Площа плодоягідних насаджень у Вінницькій області, тис. га

За останні 5 років загальна площа плодоягідних насаджень зростає на 7,6%, площа насаджень у плодоносному віці – на 9,7%, в той час як в середньому по Україні ці показники за аналогічний період дещо зменшились. Протягом останніх 10 років область є лідером за площею посадки молодих інтенсивних садів. За цим показником область вийшла на європейські норми. Лише за період 2010-2015 роки закладено молоді високо інтенсивні сади

на площі понад 3,6 тис. га. В 2014 році в області висаджено 1124 га молодих садів. На 2015 рік було заплановано закладку нових насаджень всіма категоріями господарств площею 623 га, планове вибракування – 596 га, плановий індекс площі закладання до площі вибуття – 1,05.

Впродовж аналізованого періоду основними виробниками плодів і ягід у Вінницькій області були особисті селянські господарства та сільсько-

господарські підприємства при загальній тенденції до скорочення частки перших та її нарощування

останніми у загальному обсязі виробництва плодоягідної продукції (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка виробництва плодів та ягід у Вінницькій області за категоріями господарств

Роки	Всі категорії господарств, тис. ц	У тому числі					
		сільськогосподарські підприємства		господарства населення		фермерські господарства	
		всього, тис. ц	в % до загальної кількості	всього, тис. ц	в % до загальної кількості	всього, тис. ц	в % до загальної кількості
1995	1417,3	525,2	37,1	891,9	62,9	0,2	0,0
2000	728,7	321,0	44,1	407,5	55,9	0,2	0,0
2005	1849,2	406,6	22,0	1418,4	76,7	24,2	1,3
2010	1892,4	824,5	43,6	941,9	49,8	126,0	6,7
2012	2521,9	1212,1	48,1	1207,1	47,9	102,7	4,1
2013	2754,3	1364,0	49,5	1227,9	44,6	162,4	5,9
2014	2420,7	1009	41,7	1262,3	52,1	149,4	6,2

Так, у 2014 році, господарствами населення було вироблено 1262,3 тис. ц, або 52,1% плодів та ягід, сільськогосподарськими підприємствами – 1009 тис. ц, або 41,7% та фермерськими господарствами лише 149,4 тис. ц, або 6,2% від загального обсягу виробництва галузі.

Погоджуємося із думкою науковців, які вважають, що основними виробниками плодоягідної продукції на перспективу залишатимуться спеціалізовані

сільськогосподарські підприємства, які матимуть оптимальну площу плодоягідних насаджень, спеціалізовану техніку, інтенсивні технології вирощування та власну базу зберігання плодоягідної продукції та продуктів її переробки [6, С. 251].

Відомо, що обсяги виробництва плодів і ягід визначаються динамікою кількісного і якісного складу плодоносних насаджень (рис. 2).

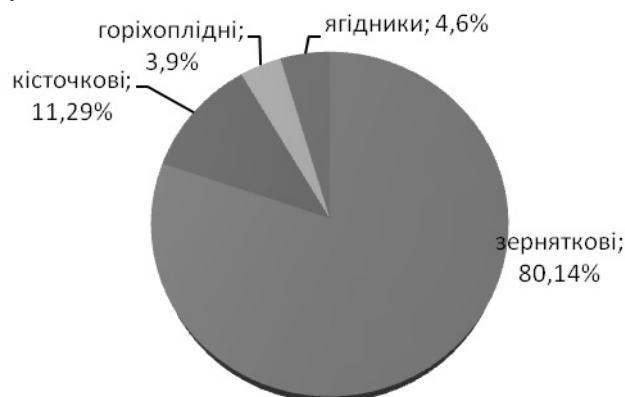

Рис. 2. Структура плодоягідних насаджень у Вінницькій області, 2014 рік

Як було зазначено вище, в цілому по області нараховується 26,8 тис. га плодоягідних насаджень, у тому числі 23,8 тис. га в плодоносному віці. З них зерняткових - 19,1 тис. га (в т.ч. яблунь – 18,3 тис. га, груш - 0,7 тис. га), кісточкових – 2,7 тис. га (в т.ч. слив – 1,1 тис. га, вишні – 0,9 тис. га, черешні - 0,5 тис. га, абрикос – 0,2 тис. га), горіхоплідних (грецький горіх) – 0,9 тис. га, ягідників - 1,0 тис. га (в т.ч. суниці, полуниці – 0,5 тис. га, малини – 0,3 тис. га, смородини – 0,1 тис. га)

У структурі валових зборів плодової продукції традиційно перше місце займає яблуня – близько 87% всього зібраного урожаю, на другому місці абрикос – 3,26%, потім слива – близько 2,87%, дещо меншою є частка вишні та груш – по 2%. Валові збори ягідної продукції складають 4% у загальному обсязі зібраних врожаїв плодоягідної продукції, в динаміці їх питома вага дещо зростає. Серед ягідних культур на першому місці суниці і полуниці – 43,6%, на другому малина – 27,1%, потім смородина – 20,2% та агрус – 5,5% (табл. 4).

Таблиця 4

Видова структура продукції садівництва у Вінницькій області

Продукція	Валовий збір			
	2013 рік		2014 рік	
	тис. ц	%	тонн	%
Плоди та ягоди всього, в тому числі:	2754,31	100,0	2420,75	100,0
зерняткові	2418,87	87,82	2100,68	86,78
яблуня	2357,21	85,58	2048,06	84,60
груша	56,01	2,03	49,64	2,05
айва	0,08	0,00	0,51	0,02
кісточкові	204,89	7,44	159,99	6,61
слива	74,55	2,71	69,48	2,87
вишня	67,71	2,46	51,67	2,13
черешня	36,5	1,33	30,54	1,26
абрикос	25,88	0,94	78,97	3,26
персик	0,24	0,01	3,35	0,14
горіхоплідні	42,19	1,53	63,06	2,60
волоський горіх	42,19	1,53	63,06	2,60
ягідники	88,36	3,21	97,02	4,01
суниця, полуниця	38,9	1,41	42,31	1,75
малина	21,82	0,79	26,29	1,09
смородина	18,87	0,69	19,6	0,81
агрус	5,25	0,19	5,29	0,22

З метою поліпшення породно-сортової структури плодоягідних насаджень господарств суспільного сектору відповідно до потреб ринку доцільно збільшити питому вату ягідників у загальній площі насаджень до 5%. Економічно доцільно створювати промислові насадження ягідників площею 20-30 гектарів і більше в зонах, де є плодопереробні підприємства в приміських господарствах. Ягідні культури забезпечують окупність капітальних вкладень і стають, таким чином, важливим джерелом їх нагромадження. Це одне з надійних внутрішніх резервів інвестицій у створення плодкових і ягідних насаджень. Варто зазначити, що, наприклад, польські фермери-садівники набагато краще ніж вітчизняні сільгоспвиробники, використовують інвестиційні властивості ягідних культур. Якщо у валових зборах садівницької продукції в Україні частка ягід не перевищує 1,5 - 2%, то в Польщі – 15 - 20% [7].

Найгострішою в сучасному садівництві є проблема відтворення садів і ягідників. Планомірне відтворення плодкових і ягідних насаджень є одним з найважливіших чинників інтенсифікації садівництва, оскільки саме через це поширюються найновіші досягнення НТП, оновлюється асортимент, впроваджуються імунні до хвороб сорти [8, 100]. Для закладення нових плодоягідних насаджень потрібен якісний, безвірусний садивний матеріал, який би відповідав вимогам світових стандартів. Садивний матеріал, а тим більше районований – це основа плодоягідництва. Він визначає рівень, темпи та масштаби розвитку садівництва.

Для виконання передбачених державною програмою розвитку садівництва обсягів закладення багаторічних насаджень у Вінницькій області атестовано 19 розсадників, серед яких 2 базових підприємства – СТОВ «Поділля-Плант» та ДП «ДГ Подільського ДСС ІС НААН», с. Медвеже Вушко Вінницького району, а також сертифіковані суб'єкти розсадництва - ФГ «Ягідне МС» та ТОВ «Декоплант», с. Микулинці Літинський району, ТОВ «Пфанер Агро», м. Бар, ФГ «Господар С», с. Сокиринці Вінницького району, ФГ «Буга Сад», с. Бандишівка та ПП «Дари садів», с. Бронниця Могилів-Подільського району.

Загалом область виробляє більш ніж 900 тис. шт. плодкових садженців, 160 тис. шт. кущових ягідників, більше 7 млн. шт. розсади суниці та більш ніж 30 тис. шт. інших культур, що дає можливість забезпечити галузь регіону власним посадковим матеріалом.

Вирощування плодів та ягід не дасть економічного ефекту, якщо немає належних умов для зберігання. Тому в області інтенсивно будуються сучасні охолоджуючі плодосховища. В садівничих підприємства корпорації «Вінницясадвинпром» є в наявності 46 плодосховищ загальною потужністю 62 тис. т. Будівництво холодильників нового покоління з регульованим газовим середовищем є пріоритетним для садівників, потужність яких сьогодні становить 27 тис. т. Це дає можливість забезпечувати населення Вінницької області та України свіжими та якісними плодами в осінньо-зимовий період.

ВИСНОВКИ

Для подальшого розвитку галузі садівництва Вінницької області необхідне поєднання організаційно-економічних чинників з технічними та технологічними. Головним напрямом докорінних змін економічної ситуації в галузі садівництва є поліпшення використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу регіонів завдяки впровадженню інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування плодоягідних культур, розширенню мережі підприємств, спеціалізованих на виробництві плодів та ягід, удосконаленню розміщення садів, поліпшенню структури породного і сортового складу насаджень, розширенню переробки і зберігання продукції в місцях її вирощування, опрацюванню заходів щодо підвищення ефективності перспективних форм господарювання.

Список використаних джерел

1. Табаченко О. Інтенсивна технологія вирощування фруктів [Текст] / О. Табаченко // Пропозиція. - 2008. - № 1. - С. 44-44.
2. Єрмаков, О. Ю. Ефективність інвестицій у садівництво [Текст]: монографія / О.Ю. Єрмаков, М.І. Кісіль, В.І. Чернодон. – Т.: Крок, 2011. - 233 с.

3. Овочівництво і плодівництво [Текст]: підручник / О.Ю. Барабаш, О.М. Цизь, О.П. Леонтєв; ред. Л.Є. Канівець. К.: Вища шк., 2000. - 503 с.

4. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Вінниччина у цифрах у 2014 році: стат. зб. / [за ред. С.Н. Ігнатова]; Держ. служба статистики України, Голов. упр. статистики у Вінниц. обл. – Вінниця, 2015.

6. Бурлай О.Л. Сучасний стан розвитку садівництва в Україні / О.Л. Бурлай, А.П. Бурлай, А.О. Харенко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. - 2013. - Вип. 82. - С. 249-259. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/zhpumus_2013_82_41.pdf

7. Шестопаць О.М. Проблема інвестицій у створення (відтворення) промислових садів і основні напрямки її вирішення // Економіка України. - 2004. - № 10. – С. 126

8. Мазур К.В. Потенціал промислового садівництва Вінниччини і напрями його ефективного використання. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://repository.vsau.vin.ua/getfile/1662.pdf>